

Шорохова Ю. С. *История возникновения налога на прибыль предприятий на территории Украины.*

Статья посвящена обзору научной литературы по вопросам, касающимся исторических аспектов возникновения и формирования налога на прибыль предприятий. Основы современного механизма этого налога были заложены еще в древности, ведь уже тогда преследовалась цель наполнения государственной казны.

Ключевые слова: налог, прибыль, плательщик налога на прибыль.

Shorohova Y. S. *The history of the emergence of corporate income tax in Ukraine.*

This article analyzes the scientific literature on issues relating to the historical aspects of the origin and formation of the corporate income tax. It is proved that the foundations of the modern mechanism of this tax were laid in ancient times, and therefore aim was already filling the state budget.

Key words: tax, earnings, income tax payers.

Надійшла до редколегії 12.12.2014 р.

Віта Олександрівна Сліпенчук,
здобувачка
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

УДК 340.12:316.3(477)

ВИХОВАННЯ ПРАВОВОЇ ЛЮДИНИ ЯК ШЛЯХ ДО ПОБУДОВИ ПРАВОВОГО СУСПІЛЬСТВА У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Статтю присвячено вивченню процесу правового виховання особистості, його впливу на формування правосвідомості людини. Проаналізовано розуміння виховного процесу та його можливостей у концепції філософії виховання С. І. Гессена. Окреслено основні напрямки виховання правової людини в українському суспільстві.

Ключові слова: правове виховання, правова реальність, правова людина, автономія особистості, правовий ідеал, правове суспільство, правосвідомість, правова культура.

У сучасних умовах розвитку України важливим завданням є теоретичне розроблення і практична реалізація ціннісних орієнтирів розвитку суспільства, найважливішим з яких є панування у суспільстві права, а не окремих

людей, тобто ідеал правового суспільства. Здійснення цього завдання багато в чому залежить від формування суб'єкта такого суспільства. Тому виправданою видається увага до правового виховання особистості, формування особистісних якостей шляхом підвищення рівня правової культури, у тому числі й правової свідомості громадян України.

В умовах глобальних соціальних змін саме правове виховання створює умови для розвитку правової активності громадян у суспільстві; прищеплює позитивне ставлення до права; формує почуття поваги до таких цінностей, як справедливість, свобода та рівність; забезпечує безперешкодний доступ населення до правових джерел.

Слід зазначити, що деякі проблемні питання з правового виховання розглянуті у працях таких дослідників, як: В. Воднік, О. Данильян, О. Дзьобань, О. Долгополов, В. Каптарь, Р. Кравцов, І. Лєскова, О. Лукашева, С. Максимов, Л. Огородник, В. Оксамитний, В. Тищенко та ін. Проте серед робіт щодо цих проблем бракує досліджень ціннісної складової правового виховання, а аналіз взаємозв'язку правового виховання і завдання окреслення правового ідеалу взагалі виконується вперше.

Отже, метою цієї публікації є спроба вивчення особливостей і напрямів правового виховання, що виявляються у контексті його орієнтації на створення умов для реалізації ідеалу правового суспільства і насамперед такого його складника, як правова людина.

Сьогодні можна сміливо стверджувати, що фактично зруйнована система юридичного всеобучу і призвела до зниження ефективності правового виховання. У результаті спостерігається інтенсивне збільшення числа деформацій правової свідомості населення, а також падіння рівня правової культури.

Сама ідея правового виховання особистості нині є більш масштабною, ніж переслідувана мета формування правової держави. Вона виходить на більш широке завдання – необхідність створення умов для побудови правового суспільства, в якому кожен суб'єкт визнає абсолютне верховенство права (тобто підпорядковується праву). Правова реальність дозволяє суб'єктам правового суспільства висловлювати свою думку і самостійно приймати рішення.

Учені вважають, що головними компонентами, умовами існування правового суспільства є: 1) *інституційні*, засновані на конструкції суспільного договору інститути правової держави і громадянського суспільства, що гарантують громадянські, політичні та судові права; 2) *неінституційні*, засновані на принципі автономії розуму: а) правова людина (автономна особа) як суб'єкт права, «виробувач» прав (суб'єктна умова); б) правова свідомість як цільова ціннісна установка на безумовне визнання прав людини (суб'єктивна умова); в) неупереджена думка (комунікативна умова існування) [3, с. 17].

Філософське розуміння правового суспільства полягає у визначенні його з позицій окремої людини, яка за сукупністю притаманних їй якостей може бути визначена як правова людина. Людина – це суб'єкт, який має індивідуальні інтелектуальні ознаки й усвідомлює себе членом суспіль-

ства [2, с. 475]. В умовах створення правового суспільства виникає потреба у автономному суб'єкті.

Саме автономія особистості є конструктивною особливістю і принципом ліберальної філософії права, що показує повноту самовираження і міру свободи, а також у сучасному суспільстві виступає у вигляді реакції на знеособлення особистості та її стандартизацію, висловлює протест проти утилітарного підходу до неї, а також проти маніпулювання людською свідомістю.

Автономна особистість – це суб'єкт, який вважає себе вільним і незалежним членом суспільства. Тобто, вона економічно вільна, оскільки має право вибору конкретної трудової діяльності, може вести без перешкод підприємницьку діяльність, бути незалежною у розв'язанні політичних та ідеологічних питань. Іншими словами, особистості держава не вказує, який життєвий шлях їй обрати.

Автономній особистості як суб'єктові права притаманні певні якості. По-перше, це *сприйняття цінності свободи*. Її відмінною рисою є прагнення правової особистості до незалежності, а також поважання незалежності інших осіб. Тільки з образом окремої особистості корелюється право. Адже сама суть права створює необхідне для автономного суб'єкта визнання його моральної самостійності [4, с. 246]. Повна відсутність автономії не може створити умов для вираження свободи, у тому числі творчої реалізації здібностей [4, с. 248]. По-друге, *здатність до самообмеження*. Автономна особа самостійно обмежує себе відповідальністю, проявляючи при цьому свою здатність до самообмеження, у тому числі й до самоуправління. По-третє, *повага до чужих прав*. Автономний суб'єкт завжди проявляє зі свого боку повагу до чужих прав, що вимагає достатньо розвиненої правосвідомості, а також особистих моральних стримуючих основ. По-четверте, *відповідальність*. Автономна особистість виступає у ролі відповідального суб'єкта, який усвідомлює свої вчинки [4, с. 240]. Бути відповідальним означає відповідати за свої дії, вчинки та за наслідки сказаного. По-п'яте, *толерантність* до індивідуальних проявів, тобто здатність зберегти і встановити спільність з іншими людьми, які чимось відрізняються від нас самих. Звісно, при цьому існують певні межі терпимості, які полягають у наявності моральних рамок. По-шосте, *відстоювання власних прав*. Це вид і міра можливої (дозволеної) поведінки, спрямованої на відновлення порушеного правового статусу. Потреба у відстоюванні власних прав виникає тоді, коли постають перешкоди у реалізації прав і свобод, або загроза їх порушення, а також необхідність припинення порушення прав людини, усунення перешкод для їх здійснення і відновлення порушеного права.

На формування правового суб'єкта з розвиненою правовою свідомістю значний вплив має правове виховання. Саме від якості правового виховання (яке забезпечує нормальну, здорову правосвідомість, що призводить до розвитку ефективних інститутів позитивного права) залежить рівень розвитку правового суб'єкта.

Для того, щоб сформувати особистісні якості правового суб'єкта, необхідно направити правове виховання на засвоєння правової поведінки. Іншими словами, необхідно: 1) збагатити шкалу правових цінностей; 2) сформувати особисті моральні якості, включаючи самостійність, активність та ініціативність; 3) виявити можливість реалізувати свій вибір; 4) встановити правила поведінки в суспільстві; 5) навчити розв'язувати виключно нормативним способом спірні ситуації; 6) ураховувати потреби та правові позиції інших осіб; 7) забезпечити відповідальне ставлення до оточення і до себе; 8) виявляти зацікавленість у самовдосконаленні; 9) засвоїти правову культуру.

Правове виховання має певні можливості, що дозволяють створювати вагомі умови для моменту самореалізації особистості як людини правової [7, с. 258]. Іншими словами, воно сприяє формуванню правової культури, у тому числі й правосвідомості громадянина. Правове виховання дозволяє створювати конкретні умови для майбутнього розвитку суб'єкта, які сприяють знаходженню балансу між встановленням автономності і адаптованості в самому суспільстві, відносно процесів і подій, що відбуваються в правовій сфері. Правове виховання попереджає неправову поведінку кожного індивіда, у тому числі, не допускає утворення в його правосвідомості так званих антиправових настанов [7, с. 259]. Отже, правовим вихованням варто вважати організований, систематичний процес формування системи правових знань, переконань, а також навичок правомірної поведінки.

Сьогодні відчувається досить гостра потреба у визначенні змісту, основної мети та завдань правового виховання людини, що забезпечують не лише процес розвитку, але й процес формування громадянина, якого відзначає моральність, патріотизм, професійна компетентність, творче начало. Усе це викликає прагнення самоудосконалюватися, появу почуття обов'язку, відповідальність.

Щоб зрозуміти зміст, головну мету та завдання правового виховання, зосередимо увагу на концепції стадіального розвитку особистості. Відповідно до цієї концепції процес виховання починається з впливу зовнішнього оточення на дитину, що позначається на формуванні автономної особистості. Російський філософ С. І. Гессен у своїй концепції філософії виховання мислив саме у цьому напрямку. Головну мету освіти Гессен вбачав у формуванні вільної, відповідальної особистості з високими моральними засадами. Освіта, на його думку, мала важливе завдання: сформувати в людині повагу до права, високі моральні якості, пояснити і збагатити важливі культурні цінності. Учений вважав, що процес виховання не може здійснюватися без зовнішнього примусу до дії. Примус він розглядав як невід'ємний факт життя, створений природою людини. Отже, головним завданням виховання є поєднання примусу з свободою, яка поступово скасовує кожний акт примушування. На думку Гессена, особистість за своє життя проходить кілька етапів: аномії, гетерономії, автономії, які відповідають стадіям дошкільної, шкільної та позашкільної освіти. Кожна людина народжується у стані аномії. Аномія пов'язана з дитинством, природним станом кожної людини. Гетерономія настає в момент соціального розвитку

людини (коли дитина з дитячого садка переходить до школи) [7, с. 27-28]. Школа і право взаємопов'язані між собою, тому що саме в школі розвивається суспільна свідомість і формується правове відчуття у особистості. За С. І. Гесенем, школа повинна правильно організувати шкільне життя, ґрунтуючись на правовому вихованні, прищеплювати дітям прагнення до свободи.

Останньою стадією є автономія, на ній базується моральна освіта. Бути моральним можна тільки добровільно, вважаючи це своїм обов'язком. Автономна освіта в університеті має бути заснована на самоосвіті. Відтак освіта в університеті закінчується не отриманням диплома, а отриманням виховання.

Варто дослухатись до думки професора С. І. Максимова, який стверджує, що змінити систему правового виховання в Україні можна на основі інтегральної концепції правової реальності. Головним елементом концепції правової реальності є права особистості. Ця концепція орієнтована на комунікативну модель правового виховання. Тому головною метою у процесі правового виховання є формування і реалізація правової особистості через механізм правової культури та механізм формування правосвідомості. А зміст правового виховання складається з різних елементів правової реальності: формування правосвідомості; відповідального ставлення до прав і обов'язків людини, а також до правових цінностей. Зміст правового виховання охоплюється такими структурними компонентами, як: а) інформаційний (інформування особистості про юридичні норми, принципи, право); б) оцінний (формування правильного ставлення до права); в) регулятивний (виховання правомірної поведінки); г) легітимаційний (виховання усвідомлення необхідності правових норм); д) організаційний (громадські та державні інститути організовують діяльність суб'єктів правового виховання) [7, с. 30].

Підсумовуючи, слід підкреслити, що головною метою правового виховання особистості є: потреба сформувані в кожній людині певні риси й якості характеру; удосконалити спосіб мислення; укорінити в правосвідомості глибокі правові знання, цінності та звички правомірної поведінки; конкретизувати поведінку і вчинки; направити людину на шлях саморозвитку. До того ж, мету правового виховання особистості можна конкретизувати через таку систему завдань: 1) надання людині певних правових знань, а також навчити її поважати закони і дотримуватися їх. Тобто, підвищити рівень правової культури, який може скоротити чисельність правопорушень. Кожна людина, знаючи свої права й обов'язки, зможе грамотно себе захистити від незаконних дій з боку виконавчих органів [1, с. 117]; 2) забезпечення і визнання основних прав людини як гуманістичні цінності і єдиної норми для усіх людей при повній відсутності дискримінації. На такому принципі і будується демократичне, відкрите, правове суспільство; 3) розуміння взаємозв'язку, що існує між основними ідеями свободи, а також відповідальністю і правами людини; 4) віра у вищу справедливість [6, с. 63]; 5) утвердження високої гуманістичної моралі, включаючи й повагу до таких правових цінностей, як рівність, справедливість, свобода; 6) вміння розв'язувати існуючі конфлікти відповідно до справжніх

демократичних принципів. Здатність самостійно робити життєво важливий вибір, виходячи з гуманістичних цінностей, виробляти відповідальність за свої вчинки; 7) формування правової культури за допомогою правової освіти, яка повною мірою дає певні знання про політичну систему та владу; 8) розвиток критичного мислення, яке забезпечує здатність відстоювати особисту позицію у певних питаннях, уміти знаходити нові ідеї, аналізувати свої дії, брати участь у дебатах, дискусіях, переосмислювати деякі вчинки; 9) формування особливого інтелекту, який сприяє культурному плюралізму, толерантному ставленню до загальнолюдських цінностей; 10) вироблення потреби у правовій поведінці.

В основі філософії правового виховання лежить правова освіта. Щоб підвищити рівень правової освіти, потрібно створити оптимальні умови набуття правових знань, зокрема: а) правова підготовка та підвищення її рівня; б) інформування громадян про правову діяльність держави; в) безперешкодний доступ громадян до правових джерел; г) удосконалення змісту правової освіти; д) збереження історичних традицій, а також їх розвиток.

Правова освіта як міра необхідності на шляху до правового виховання особистості починається з дитячого садка, коли відбувається своєрідний перехід від існування в природних умовах до початку життя в соціумі. Період шкільного розвитку пов'язаний з вихованням суспільної свідомості в дитини. Норми правової поведінки є певною мірою нав'язаними правилами. Але це не означає, що крізь призму нав'язаних правил не повинна простежуватися свобода вибору. Іншими словами, потрібно, щоб свобода і нав'язування (тобто примус) не були двома взаємовиключними явищами, а тісно співпрацювали між собою.

Говорячи про моральне виховання й освіту, не можна оминати чи не головний чинник – добровільне виконання конкретних дій, пов'язаних з велінням моральних принципів і норм. У цьому разі примус не спрацює, бо неможливо змусити людину стати моральною. Моральність виникає тоді, коли людина перестає бути лише членом суспільства. Тільки правильна орієнтація, спрямована на ідеал правового виховання, в основі якого лежить свобода вибору, може привести до формування правової особистості.

Таким чином, шлях до вдосконалення правової людини пролягає через сприйняття ідеалу правового суспільства. Правове суспільство передбачає наявність автономного суб'єкта. Щоб автономна особистість набула відповідних якостей, слід приділити належну увагу її правовому вихованню. Правове виховання – це організований процес, що впливає на свідомість громадян України, створює в правосвідомості систему правових переконань, правових знань, правових цінностей, а також виробляє усвідомлену звичку правової поведінки.

Список літератури:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н. П. Волкова. – К. : Академія, 2001. – 528 с.
2. Копейчиков В. В. Правознавство / В. В. Копейчиков. – Х. : Юрінком Інтер, 2006. – 915 с.
3. Максимов С. І. Кантівський проект правового суспільства і нові демократії / С. І. Максимов // Проблеми філософії права. – Т. IV-V. – Київ, Чернівці : Рута, 2008. – С. 17–23.

4. Максимов С. И. Правовая реальность: опыт философского осмысления : монография / С. И. Максимов. – Х. : Право, 2002. – 328 с.

5. Максимов С. І. Методологічні основи правового виховання / С. І. Максимов // Вісник Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія / ред. кол. : А. П. Гетьман та ін. – Х. : Право, 2010. – Вип. 6. – С. 53–62.

6. Огородник Л. Становлення системи громадянського виховання в умовах розвитку української державності / Л. Огородник // Проблеми освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. – Вип. 26. – С. 62–67.

7. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. – Х. : Право, 2010. – 368 с.

Сліпенчук В. А. Воспитание правового человека как путь к построению правового общества в современной Украине.

Статья посвящена изучению процесса правового воспитания личности, его влияния на формирование правосознания. Проанализировано понимание воспитательного процесса и его возможностей в концепции философии воспитания С. И. Гессена. Определены основные направления воспитания правового человека в украинском обществе.

Ключевые слова: правовое воспитание, правовая реальность, правовой человек, автономия личности, правовой идеал, правовое общество, правосознание, правовая культура.

Slipenchuk V. A. Education of legal human as way to the construction of law governed society in contemporary Ukraine.

The article is devoted to the study of the process of legal education of the individual, the impact on the formation of legal consciousness. Analyzed understanding of the educational process and its possibilities in the concept of philosophy of education S.I. Hessen. Defined the main directions of education legal human in Ukrainian society.

Key words: legal education, legal reality, legal human, autonomy of personality, legal ideal, law-governed society, legal consciousness, legal culture.

Надійшла до редколегії 18.12.2014 р.